

Lord Alfred Tennyson és a Shalotti Hölgy

Versfordítás kísérelésével

Lord Alfred Tennyson (1809-1892) volt a viktoriánus kor egyik legismertebb és legnépszerűbb angol költője, akit Wordsworth után Anglia koszorús költőjévé is megválasztottak. A szerző többek között III. Edward király egyenes ági leszármazottja volt, aki már fiatal korában híressé vált két költeményével, a *Claribel* és a *Mariana* c. művekkel, ezek után sok nagyra tartott kortárs költő, többek között maga S. T. Coleridge támogatta és egyengette a pályáját. Legszebb és legismertebb verseit fiatal korában írta, de még idős korában, nyolcvan év felett is aktív volt és egészen a haláláig alkotott. 83 éves korában, természetes halállal halt meg, a Westminster Apátságban temették el hatalmas tiszteletadás közepette.

Tennyson költészetét mindenekelőtt a klasszicizáló hangnem, a formakultusz és a tematikai változatosság jellemzi. Sok verse alapszik az antik görög-római mitológián vagy az Arthur-mondakörön, de némely költeményében foglalkozott a viktoriánus kor társadalmi és politikai problémáival, visszasságaival is. Verseinek többsége a szerző mesteri ritmusérzékéről árulkodik, a költemények nem egy esetben szinte zeneműként szólalnak meg, akár könnyedén énekelhetőek, megzenésíthetőek, Tennyson olykor-olykor halmozza a gyönyörűen csengő hangutánzó szavakat, alliterációkat, asszonáncokat, habár már életében érték olyan vádak, hogy műveiben sokkal többet ad a formára, mint a tartalomra, egy-egy jó rímért vagy szépen csengő sorért pedig képes feláldozni a mély mondanivalót. Habár Tennyson maga már inkább a viktoriánus korhoz sorolható, verseinek jelentős hányadán még érezhető Keats és más romantikus költők hatása, valamint a romantika szépséghajszolása, a tökéletesség elérhetőségébe vetett hite, a szerzőt ily szokás a romantika folytatójának és / vagy betetőzőjének is tartani, legalábbis angolszász nyelvterületen. Az olykor romantikus hangvétel ellenére azonban Tennyson műveinek jelentős részén mégiscsak érződik a viktoriánus kor

fegyelmezettsége és morálközpontúsága, nem egyszer megjelennek témái között a vallásos meggyőződés és a tudományos haladás, a konzervatív és a liberális gondolkodásmód közötti nyílt konfliktus.

A szerző talán egyik legismertebb és legtöbbet idézett verse a *The Lady of Shalott*, azaz *A Shalotti Hölgy / Shalott asszonya*, mely lazán ugyan, de szintén az Arthur-mondakör egyik regéjén, Elaine of Astolat grófnő történetén alapszik, aki a monda szerint belehalt bánatába, mivel reménytelenül szerelmes volt Sir Lancelotba, aki ezt a lány érzelmeiről mit sem tudván nem viszonozta. Tennyson balladájának története szerint egy fiatal nemes hölgy él Camelottól nem messze, a város melletti folyóban elterülő apró Shalott szigetén, ám a lányt szörnyű átok sújtja – azt ugyan nem tudhatja, mi történik vele, ha az átok beteljesül, annyit azonban igen, hogy a szigetet nem hagyhatja el és nem nézhet ki ablakán Camelot felé, csupán egy mágikus tükörön keresztül láthatja, mi történik a folyó túlsó partján. A tükörön át szobájába villanó ködképeket pedig hímzésben örökíti meg. Egy este megpillantja a tükörben Sir Lancelotot, amint Camelot felé vág, sőt, a folyó mellett pihenni megálló lovag énekét is hallja a túlsó parttól, azt gondolva, a dal talán neki szóló szerenád lehet. A lány végzetesen beleszeret a lovagba, végül kipillant az ablakon, a varázstükör azonban abban a pillanatban meghasad, a tükörben felsejlő képeket ábrázoló szöttek pedig szétfoszlanak. Végző kétségbeesésében, szerelemtől hajtva Shalott Hölgye egy kis csónakba száll és elindul Camelot felé, közben kitör a vihar. Ahogy a csónak Camelot felé sodródik, a lány még elénekli utolsó dalát, ereje azonban lassan elhagyja, és még mielőtt még a városba érne, az átok beteljesülése folytán meg is hal. Camelot lakói a vihar elűlte után már csak a partra sodródó csónakot és a benne fekvő gyönyörű lányt látják, Lancelot pedig csodálkozik a halott lány szépségén, merengve, hogy talán tudtán kívül, de ő okozta a vesztét.

A ballada persze jóval több, mint pusztán az Arthur-mondakör egy történetének viktoriánus parafrázisa – Tennyson valószínűleg társadalomkritikát is kívánt gyakorolni vele saját korán, a versben szereplő hölgy pedig valójában inkább szimbolikus alak, aki a viktoriánus kor Angliájának elnyomott, a háztartás falai közé kényszerített asszonyait testesíti meg. Ugyanígy Sir Lancelot, a látszólag hősies és erkölcsös lovag, aki ugyan megtestesítheti a kor erkölcsös, egysíkú gondolkodását,

hölgyekkel udvarias férfiideálját, ám fogalma sincs arról, hogy egy nő tulajdonképpen érte áldozza fel az életét. Ezáltal pedig felmerül a kérdés, vajon a hős lovag nem felszínes, középkori katonaemberhez híven talán kissé üresfejű figura-e, aki valamilyen szempontból méltatlan Shalott Hölgyének kivételesen tiszta, naiv, a lány halála által pedig egyenesen transzcendens szintre emelkedő szerelmére. A költemény tehát nem csupán egy melankolikus, formai szempontból sziporkázó ballada, mint első ránézésre tűnhet, hanem átellenesebben, elvontabban a viktoriánus kor társadalmának nőket elnyomó és háttérbe szorító, sokszor álszent moralizmusa ellen is igyekszik szót emelni.

Ami a *The Lady of Shalott* c. Tennyson-ballada magyar fordítástörténetét illeti, a vers már viszonylag korán, 1882-ben lefordításra került Csukási József által, viszonylag forma- tó és tartalomhűen, ám kétségtelen, hogy ez a saját korában gyönyörűnek szöveg a mai olvasónak már kissé archaikus lehet. Ezután következett Vachter Ákos 2005-ben közzétett fordítása, mely szintén híven igyekszik követni a tennysoni vers formáját és ritmusát, még a rímképletét és tartalmát is, megítélésem szerint azonban a fordító helyenként erőltetett megoldásokat használ, melyek a forma javára, viszont a tartalom és a szöveg természetes hangzásának rovására sülnek el, a némely helyen burjánzó ragrímekről nem is beszélve.

A jelen rövid esszével együtt közölt, valószínűleg legfrissebb fordítás egyrészt valamennyire vállalkozik Tennyson klasszikus versének friss újraolvasására, bizonyos jellegzetességei alapján azonban minden bizonnyal sok szempontból kritizálható is. Formai szempontból pl. az angol eredeti váltakozó szótagszáma ellenében itt minden sor egységesen nyolc szótagos, a bokorrímek pedig helyenként páros rímmé módosulnak, nem is beszélve arról, hogy a magyar változatban Sir Lancelot kevésbé tűnik felszínes figurának, s míg az angol eredeti erről hallgat, addig a jelen változat fordítója bátorkodott a végére szándékosan úgy átkölni a verset, hogy az eredetiben csak mélázó és talán csupán mechanikus moralitást követő, de felszínes lovag mélyebb érzelmi reakciókat mutasson a Shalotti Lány halála láttán. Mint minden fordításnak, minden bizonnyal a jelen szövegnek is megvannak a maga előnyei és hátrányai – a túlzott formai hűség ellenében, az erőltetett megoldásokat mellőzve igyekezett mai és természetes magyar nyelven, kevésbé klasszicizáló hangnemben megszólalni, ezt

azonban bizonyosan beárnyékolja az eredeti versben jelenlévő tiszta és bokorrímek helyett a páros rímek és asszonáncok sűrű jelenléte és a szöveg kevésbé zenei megkomponáltsága. Mint azonban minden fordítás, a jelen magyar adaptáció sem tekinti magát befejezettnek és az eredeti végleges magyar változatának – pusztán egy állomásnak az elődök után és az utódok előtt, mely talán képes hozzátenni valamit Tennyson klasszikus és talán sokak által emlékezetesnek és szépnek tartott versének magyar recepciójához, támpontot adva további értelmezésekhez és újrafordításokhoz, mint ahogyan az a világirodalom jelentős, az egyes nemzeti irodalmak nyelvére újra és újra lefordított és azokon sokszorosan újraértelmezett szövegei esetében lenni szokott. Őszintén bízom benne, hogy a jövőben a *The Lady of Shalott* című vers még számos alkalommal lefordításra / adaptációra kerül magyar nyelven, mind gazdagítva a magyar- és a világirodalmat, mind pedig hozzátevé valamit az eredeti angol szöveg kiemelkedő és talán kimeríthetetlen lírai gazdagságához...

Kántás Balázs

ALFRED TENNYSON: A shalloti lány

Hegyek alatt, folyó partján
dúsan termő búzatáblák
közt, hol összeér föld és ég
s hol a tájat út szeli szét,
ott áll a büszke Camelot.
A vár mellett rózsaliget,
lentebb sebes folyó siet,
távolabb pedig kis sziget:
rejtélyes, smaragdzöld Shalott.

Virágokat kergetve szét
tölgyet s nyárfát lenget a szél,

s a folyó hullámain át
a sziget lehelete száll
a büszke Camelot felé.
Szürke kastély a szigeten,
körötte száz virág terem,
s egy lány az, ki rejtőzve él
Shalott sejtelmes szigetén.

Fűzek nyújtóznak a parton
s bárkák járnak olykor-olykor
a folyón, míg lágy habjain
a városnak árnyéka ring –
fent a soktornyú Camelot.
Ám őt valaki látta már,
a különös, fehér ruhás
igéző tekintetű lányt,
kit magáénak tud Shalott?

Korán kelő földművesek,
kik éppen kalászt gyűjtenek,
a folyónál dalt hallanak,
s lelkükig cseng a tiszta hang
a cameloti vár alatt alatt.
Esti égről a hold fénye
fáradt aratókra néz le,
kik azt suttogják: „tündér ez,
kit a túlparton rejt Shalott.”

Naphosszat hímez csak a lány,
kezében szivárvány fonál,
s azt beszél, átok rajta,

szigetét el nem hagyhatja,
hiába várná Camelot.
Ám nem tudja, mi is átka,
ezért fordul a munkába,
s szívét senki ki nem tárja,
míg fogságban tartja Shalott.

Csupán egy bűvös tükrön át
lép be hozzá a külvilág,
minden alak csak csalfa árny,
mit a tükörben szeme lát,
s Camelot is csak délibáb.
Olykor tükre előtt ülve
lovakat lát a ködben,
ám nincs oly lovag, ki hűen
szeretné a shalotti lányt.

S jönnek olykor ifjú lányok,
vagy egy apát számárháton,
unott pásztor jó, vagy éppen
apród jár a partszegélyen,
Camelot falai alatt.
Ám minden látvány hiába,
a magány csak a lány társa,
míg időtelen rabságban
tartja őt szigete, Shalott.

Színes kárpitokba szövi
varázstükre ködképeit:
egyszer néma éjjelen át
gyászmenet jó, s halk zene száll

soktornyú Camelot alá,
másszor felkél a holdvilág,
s esküdni tart egy ifjú pár.
„Beteggé tesz már e sok árny!”
– sóhajt fel a shalotti lány.

A szigettől nyíllövésre
lovag jó a partszegélyen,
bátor ifjú, kinek vértjén
szikrát vet az arany napfény:
merész, nemes Sir Lancelot,
csillámló pajzsába vésve
hölgy s térdeplő vitéz képe.
Vágtat s a szigetre réved:
a sebes folyón túl Shalott.

Kantárján a fény úgy villan,
akár az égen száz csillag,
s aranyos harci kürtje, mint
mesés tejút ékkövei,
vágtat, várja már Camelot.
A hős lovag amerre jár
sebes léptű, szilaj lován,
táncolnak körötte a fák,
s álmából felébred Shalott.

Kéken pillant le rá ég,
megcsodálva fegyverzetét,
úgy ül szikrázva nyergében,
mintha vágta közben égne,
s pár mérföld már csak Camelot.

Amint a szürkület leszáll,
feltűnik száz csillagsugár,
ezüstbe öltözik a táj,
s a lovaggal szemben Shalott.

Már holdfény izzik szemében,
úgy léptet a büszke ménen,
fején fénylő acélsisak,
a szél szénszín hajába kap,
s előtte büszke Camelot.
Tükrébe merülve a lány
a folyó túlsópartjára lát
s meghallja a lovag dalát:
tán néki dúdol Lancelot?

Százszín szöttestől feláll
s végre kipillant ablakán:
a túlsóparton délceg alak,
fényben játszik páncélzata,
s távolabb sejlik Camelot.
Szétfoszlanak a szöttesek,
a kristálytükör megreped,
„Az átok beteljesedett!”
– kiált a lány; s reszket Shalott.

Baljós csendben, vihar előtt
sápadt fákat ölel a köd,
majd az addig békés folyam
esőtől duzzadva rohan,
s homályba merül Camelot.
Folyópartra érve a lány

egy apró ladikra talál,
nevét ráírja, vízre száll,
s messze mögötte már Shalott.

Amint sodródik a ladik,
a lány révületbe esik,
tekintete már üveges,
elé tűnik balvégzete,
pedig közel már Camelot.
Mire a nap nyugodni száll,
aléltan sodorja az ár
a vár felé tovább a lányt,
s ködös emlék már csak Shalott.

Amint a csónakban hever,
hófehér ruhája lebeg,
lobogtatja az esti szél,
s némán öleli át az éj,
míg eléri Camelotot.
Az éjben utolsó dalát
dúdolja elhalón a lány
s érzi, közel már a halál
– végleg elengedte Shallot.

Folyóparton, kertek alatt
csendül tisztán s halkan dala,
majd a csónakban elpihen
és utolsót rebben szeme,
míg odaér a vár alá.
Már városlakók gyűlnek ott,
partra vonják a csónakot,

költögetik, ám már halott
a rejtélyes shalotti lány.

Tornyok és erkélyek alatt
riadt, fáklyás tömeg halad,
csupa félszeg, sápadt alak,
léptektől visszhangzik a part,
majd a csend Camelotra száll.
Polgárok, dámák, lovagok
révedeznek hallgatagon
s látják nevét a ladikon:
ő az hát, a shalotti lány.

„Ki hát e hölgy?” – kérdezgetik,
„Mi érte, s mit kereshet itt?”,
minden mulatság véget ér,
félve vet keresztet a nép,
és gyászba borul Camelot.
„Istenem, az arca de szép...
Kedves, értem tán, vagy miért?
Adjon nyugodalmat az ég!”
zokog s tűnődik Lancelot.

Kántás Balázs fordítása

ALFRED TENNYSON: The Lady of Shalott

On either side the river lie

Long fields of barley and of rye,
That clothe the wold and meet the sky;
And thro' the field the road runs by
To many-tower'd Camelot;
And up and down the people go,
Gazing where the lilies blow
Round an island there below,
The island of Shalott.

Willows whiten, aspens quiver,
Little breezes dusk and shiver
Thro' the wave that runs for ever
By the island in the river
Flowing down to Camelot.
Four gray walls, and four gray towers,
Overlook a space of flowers,
And the silent isle imbowers
The Lady of Shalott.

By the margin, willow-veil'd
Slide the heavy barges trail'd
By slow horses; and unhail'd
The shallop flitteth silken-sail'd
Skimming down to Camelot:
But who hath seen her wave her hand?
Or at the casement seen her stand?
Or is she known in all the land,
The Lady of Shalott?

Only reapers, reaping early
In among the bearded barley,

Hear a song that echoes cheerly
From the river winding clearly,
Down to tower'd Camelot.
And by the moon the reaper weary,
Piling sheaves in uplands airy,
Listening, whispers "'Tis the fairy
Lady of Shalott."

There she weaves by night and day
A magic web with colours gay.
She has heard a whisper say,
A curse is on her if she stay
To look down to Camelot.
She knows not what the curse may be,
And so she weaveth steadily,
And little other care hath she,
The Lady of Shalott.

And moving thro' a mirror clear
That hangs before her all the year,
Shadows of the world appear.
There she sees the highway near
Winding down to Camelot:
There the river eddy whirls,
And there the surly village-churls,
And the red cloaks of market girls,
Pass onward from Shalott.

Sometimes a troop of damsels glad,
An abbot on an ambling pad,
Sometimes a curly shepherd-lad,

Or long-hair'd page in crimson clad,
Goes by to tower'd Camelot;
And sometimes thro' the mirror blue
The knights come riding two and two:
She hath no loyal knight and true,
The Lady of Shalott.

But in her web she still delights
To weave the mirror's magic sights,
For often thro' the silent nights
A funeral, with plumes and lights
And music, went to Camelot:
Or when the moon was overhead,
Came two young lovers lately wed;
"I am half-sick of shadows," said
The Lady of Shalott.

A bow-shot from her bower-eaves,
He rode between the barley-sheaves,
The sun came dazzling thro' the leaves,
And flamed upon the brazen greaves
Of bold Sir Lancelot.
A redcross knight for ever kneel'd
To a lady in his shield,
That sparkled on the yellow field,
Beside remote Shalott.

The gemmy bridle glitter'd free,
Like to some branch of stars we see
Hung in the golden Galaxy.
The bridle-bells rang merrily

As he rode down to Camelot:
And from his blazon'd baldric slung
A mighty silver bugle hung,
And as he rode his armour rung,
Beside remote Shalott.

All in the blue unclouded weather
Thick-jewell'd shone the saddle-leather,
The helmet and the helmet-feather
Burn'd like one burning flame together,
As he rode down to Camelot.
As often thro' the purple night,
Below the starry clusters bright,
Some bearded meteor, trailing light,
Moves over still Shalott.

His broad clear brow in sunlight glow'd;
On burnish'd hooves his war-horse trode;
From underneath his helmet flow'd
His coal-black curls as on he rode,
As he rode down to Camelot.
From the bank and from the river
He flash'd into the crystal mirror,
"Tirra lirra," by the river
Sang Sir Lancelot.

She left the web, she left the loom,
She made three paces thro' the room,
She saw the water-lily bloom,
She saw the helmet and the plume:
She look'd down to Camelot.

Out flew the web and floated wide;
The mirror crack'd from side to side;
"The curse is come upon me," cried
The Lady of Shalott.

In the stormy east-wind straining,
The pale-yellow woods were waning,
The broad stream in his banks complaining,
Heavily the low sky raining
Over tower'd Camelot;
Down she came and found a boat
Beneath a willow left afloat,
And round about the prow she wrote
The Lady of Shalott.

And down the river's dim expanse—
Like some bold seër in a trance,
Seeing all his own mischance—
With a glassy countenance
Did she look to Camelot.
And at the closing of the day
She loosed the chain, and down she lay;
The broad stream bore her far away,
The Lady of Shalott.

Lying, robed in snowy white
That loosely flew to left and right—
The leaves upon her falling light—
Thro' the noises of the night
She floated down to Camelot:
And as the boat-head wound along

The willowy hills and fields among,
They heard her singing her last song,
The Lady of Shalott.

Heard a carol, mournful, holy,
Chanted loudly, chanted lowly,
Till her blood was frozen slowly,
And her eyes were darken'd wholly,
Turn'd to tower'd Camelot;
For ere she reach'd upon the tide
The first house by the water-side,
Singing in her song she died,
The Lady of Shalott.

Under tower and balcony,
By garden-wall and gallery,
A gleaming shape she floated by,
A corse between the houses high,
Silent into Camelot.
Out upon the wharfs they came,
Knight and burgher, lord and dame,
And round the prow they read her name,
The Lady of Shalott.

Who is this? and what is here?
And in the lighted palace near
Died the sound of royal cheer;
And they cross'd themselves for fear,
All the knights at Camelot:
But Lancelot mused a little space;
He said, "She has a lovely face;

God in his mercy lend her grace,
The Lady of Shalott."